

Το Θεσσαλικό τοπίο μέσα από τη λογοτεχνική ματιά του Μ. Καραγάτση

Το θεσσαλικό τοπίο αποτελεί το συστατικό στοιχείο στα κείμενα του Καραγάτση που εξελίσσονται και διαδραματίζονται στη θεσσαλική γη και επανέρχεται τόσο συχνά που γεμίζει τις αφηγήσεις του με χρώματα, αρώματα, σχήματα, μορφές. Ο θεσσαλικός κάμπος με τα περίχωρα, την πόλη της Λάρισας και τα δυο βουνά τον Όλυμπο και τον Κίσσαβο αποτελούν μία από τις εστίες που τροφοδότησαν το λογοτεχνικό κόσμο του Καραγάτση και που εποίκιλαν τις σελίδες του. Κι όλα αυτά γιατί οι σχέσεις του με τη Θεσσαλία, τη Λάρισα, τη Ραψάνη είναι πολύ βαθιές. Οι παιδικές και νεανικές του μνήμες θα δημιουργήσουν διάφορες προσχώσεις που δε θα μπορέσουν να παραμεριστούν αλλά θα σημαδέψουν τα διηγήματά του αυτά καθώς και το πρώτο του μυθιστόρημα *Το Συνταγματάρχη Λιάπκιν*, με δυνατές περιγραφές αφού η φαντασία του θα οργώσει κατάβαθα το θεσσαλικό κάμπο. Θα τον αναλύσει σε όλα του τα στοιχεία, θα τον ζωγραφίσει πλούσια σε κάθε του στιγμή, θα τον αφομοιώσει με την ψυχή του που τον γέυτηκε από κοντά και θα τον ξαναπλάσει ολόκληρο σαν ένα τεράστιο σύμβολο του νατουραλισμού. Η φύση, ο κάμπος, τα βουνά θα περιγραφούν σε όλες τις ώρες της μέρας, σε όλες τις εποχές του χρόνου με όλα τα χρώματά τους, τα σχήματα, τις μυρωδιές, τον αέρα τους με ρεαλιστική και λυρική διάθεση.

Αυτή η περιγραφόμενη θεσσαλική φύση που αποτυπώνεται και ζωγραφίζεται μέσα από τη ματιά του Μ. Καραγάτση αποτελεί το αντικείμενο της εισήγησής μου. Γιατί το τοπίο, η φύση όπως αλλάζει μέσα στη ροή του χρόνου, αποτελεί πάντα σημείο αναφοράς για το συγγραφέα, όχι μόνο γιατί αποτελεί το αναγκαίο σκηνικό για κάθε επεισόδιο αλλά και κάτι παραπάνω. Τις περισσότερες φορές παρακολουθεί την ψυχική διάθεση του ήρωα ή φορτίζει τη συμμετοχή του αναγνώστη.

Η ανάλυση των περιγραφών που εφαρμόζουμε στα κείμενά του κινείται σε δύο άξονες 1) σε σχέση με την αφήγηση, δηλαδή θα δούμε ποια θέση κατέχει σ' αυτή, την οπτική γωνία του περιγράφοντα καθώς και το ρόλο που παίζει στο σύνολο του αφηγηματικού κειμένου. Και 2) σε σχέση με την τυπολογία της, μελετάμε δηλ. τη στυλιστική της, τα λεξικογραφικά πεδία της καθώς επίσης και τη λεπτομέρεια τονίζοντας το ρόλο της, αφού ο Καραγάτσης μοιάζει σαν ένας φανταχτερός ζωγράφος της θεσσαλικής φύσης που δίνει σημασία στην απόδοση του τόνου μέσα από τη λεπτομέρεια και οι εικόνες του σπαρταρούν από δύναμη.

Στόχος της εισήγησής μου είναι να καταδείξω το ρόλο των περιγραφών του τοπίου, της φύσης στα κείμενά του και στην προκειμένη περίπτωση της θεσσαλικής, αφού αυτή είναι η πηγή που εμμένει να φλερτάρει ο συγγραφέας. Καθώς τα τοπία έχουν χρώματα, σχήματα, αρώματα, αέρα, η φύση “στα μάτια του φαντάζει σαν μία ασταμάτητη ερωτική πράξη, που παίρνει χίλια μύρια γοητευτικά σχήματα και μορφές και που τόσο πιο θαυμαστή και υπέροχη του φαίνεται, όσο πιο ακράταγα σπαταλεύει τους χυμούς της, όσο πιο μανιακά συντριβεί κάθε αντίσταση για να προχωρήσει αχόρταστη στην πληθωρική επανάληψη του ίδιου ερωτικού ρυθμού [...] Μέσα σε μία τέτοια φύση πλημμυρισμένη από τις ερωτικές αναθυμιάσεις της πιο πρωτόγονης ύλης ξεπετιούνται, βλαστομανάνε και αλληλοκαταστρέφονται οι ήρωες των διηγημάτων του”¹. Και όλα αυτά γιατί ο Καραγάτσης είναι ο πεζογράφος που έζησε πολύ κοντά στη φύση και οι περιγραφές του έχουν τη δύναμη που διαθέτουν μόνο όσοι τη γνώρισαν καλά, την είδαν σε όλες τις ώρες του χρόνου, σαν ανοιχτό ορίζοντα, μακριά από τις πόλεις και πέρα απ' τις στέγες, από αντένες κι από φουγάρα, πάνω σε ψηλές κορφές ή σε ατέλειωτους κάμπους, στο πραγματικό ύπαιθρο μέσα από μία ρεαλιστική και λυρική αντίληψη της τέχνης.

Θα επικεντρωθούμε λοιπόν σε περιγραφές που αφορούν το εξωτερικό περιβάλλον δηλαδή τη ζωγραφική τοπίων και φύσης που μπορούν να φτάσουν από απλές περιγραφές μέχρι συνθετικές, αισθητικές, ιμπρεσιονιστικές, και σε περιγραφές καταστάσεων από τα κείμενά του. Θα εστιάζουμε σε παραδείγματα από το μυθιστόρημα *Ο Συνταγματάρχης Λιάπκιν*, από τη νουβέλα *Το Μπουρίνι* και τα διηγήματα *Με τον Καραβέλη στον Όλυμπο*, *Νυχτερινή Ιστορία*, και *Το Αρχοντικό*.

Μελετώντας λοιπόν κανείς τη θεματική του διαπιστώνει ότι οι περιγραφές που έχουν σχέση με τη φύση, τα τοπία, συνήθως αποτελούν εισαγωγικά κομμάτια στο έργο ή στην ενότητα μέσα από τα οποία δηλώνεται χωροχρονικά η αφήγηση ή παρουσιάζουν κάποια στοιχεία του ντεκόρ ή ένα καθάρημα αισθητικό που σκοπό

¹. Καραντώνης Ανδρέας, *Φυσιονομίες Β'* σελ 141.

έχουν να αποφορτίσουν τα πρόσωπα αλλά και τον αναγνώστη από το συναισθηματικό βάθος της ιστορίας, καθώς το μάτι γυρίζει στο τοπίο-φύση που το γεμίζει με χρώματα, σχήματα, θορύβους, μυρωδιές. Έτσι μέσα από τις περιγραφές ο αφηγητής δίνει το χρόνο στα πρόσωπα, να σκεφτούν, να δράσουν, ν' αντιδράσουν κατά τη διάρκεια των οποίων ο ίδιος αποτυπώνει με χρώματα τον ιμπρεσιονιστικό του πίνακα σαν μία παρέμβαση στη διήγηση. Δίνει μία εισαγωγή για έναν άλλο τόπο, χρόνο, στιγμή για ένα άλλο πέρασμα στην πλοκή. Τέλος σημειώνουμε ότι το κλείσιμο κάθε περιγραφής εξαρτάται από τον περιγραφικό ορίζοντα του αφηγητή και από τη συμπλήρωση των λεπτομερειών που θέλει να δώσει στη σκηνή.

Οι περιγραφές της θεσσαλικής φύσης, ανάλογα με τη θέση που κατέχουν, φαίνεται να συμμετέχουν στην αφήγηση, δίνοντας κάποια νέα στοιχεία και επιπλέον θυμίζουν κάποια παλιά σαν αναφορικό ή καταφορικό σημείο στη μνήμη του αναγνώστη. Η πλαισίωση της περιγραφικής ενότητας (τόπος, χρόνος, γραμμές χρωμάτων) σε σχέση με τον όλο κορμό της αφήγησης εξυπηρετεί στο να υπογραμμίσει τους μετασχηματισμούς που θα επέλθουν στα πρόσωπα, στην πλοκή του διηγήματος μέσα από τις χωροχρονικές συντεταγμένες στις οποίες εξελίσσεται η πλοκή. Οι περιγραφές όποια θέση κι αν παίρνουν στα κείμενά του, είτε θέση πληροφόρησης, εξήγησης, υπενθύμισης, αναμονής, διαλείμματος, έρχονται κατά τη συνήθειά του, να συμπληρώσουν τα πρόσωπα ή τα πράγματα δίνοντάς μας εικόνες σκηνογραφικές. Τώρα όσον αφορά το ρόλο αυτών των περιγραφών σε σχέση με τη διήγηση και την εικόνα του αφηγητή, έχω να σημειώσω τα εξής: η φύση λειτουργεί σαν ένας συλλογικός δράστης περισσότερο ή λιγότερο ανθρωπόμορφος που χρησιμεύει σαν βοηθός ή αντίμαχος του προσώπου με το οποίο συνδέεται ή με το περιβάλλον στο οποίο αναφέρεται, και ποικίλλει ανάλογα με το “ξέρω” του προσώπου για το τοπίο. Λειτουργεί ωστόσο ως διαχειριστής της διαύγειας όσον αφορά το κείμενο, μιας και η εστίαση σε σχέση με το πρόσωπο μετατίθεται στο τοπίο και τις γύρω αλλαγές. Για τον περιγράφοντα σημειώνω ότι είναι συνήθως το ίδιο πρόσωπο με τον αφηγητή, που παρουσιάζεται σαν ένας γνώστης των πραγμάτων, γνώστης της έκφρασης και του εκφραζόμενου (λεξικογραφική γνώση), σαν ένας σχολιαστής που οργανώνει, και κατευθύνει με σαφήνεια και πληρότητα το κείμενό του.

Και αφού κάθε περιγραφή συνθέτει ένα ντεκόρ από μόνη της, ας αναφερθούμε στα κείμενα, αρχίζοντας από το *Συνταγματάρχη Λιάπκιν*: Παραθέτω απόσπασμα:

“Κοντά της κυλάει ο Πηνειός, ανάμεσα στις πυκνόφυτες ακροποταμιές. Ολόγυρα, ο κάμπος είναι γυμνός από δέντρα. Το χειμώνα βαθύχρωμος, αρμονικά χτενισμένος από τ' αλέτρι. Την άνοιξη, το καστανό χρώμα πρασινίζει. Το καλοκαίρι, πριν θεριστούν, τα στάχια κυματίζουν ως πέρα-θάλασσα χρυσοπράσινη”.²

Η περιγραφή αυτή είναι εισαγωγική στο μυθιστόρημα *Ο Συνταγματάρχης Λιάπκιν*. Πρόκειται για μία γενική περιγραφή του τόπου, του τοπίου γύρω από τη Γεωργική Σχολή της Λάρισας όπου θα εξελιχτεί η υπόθεση του έργου. Ο Καραγάτσης αγαπάει να περιγράφει τον τόπο, να εγγράφει τον χρόνο, τις εποχές με τα χρώματα, δίνοντάς μας πίνακες από το εξωτερικό περιβάλλον μέσα στο οποίο θα κινηθούν τα πρόσωπά του πριν περάσει στην παρουσίασή τους. Έτσι συμπληρώνεται το κάδρο (τόπος-χρόνος-χρώματα) στο οποίο μας προσδένει ο περιγράφων-αφηγητής, αναφέροντας κάποια γενικά στοιχεία του τοπίου για να το περιγράψει στη συνέχεια με λεπτομέρειες. Κυρίως αναφέρεται στα χρώματα που παίρνει η γη σε όλες τις εποχές και που από μόνα τους συνθέτουν διαφορετικούς ζωγραφικούς πίνακες. Αυτή η περιγραφή παίζει εισαγωγικό ρόλο στον εξωτερικό τόπο του μυθιστορήματος, και λειτουργεί σαν συλλογικός δράστης που επιφορτίζεται με μία ορισμένη έκκληση που έχει να κάνει με τη ζωή του ήρωα. Ο αφηγητής, με τον παρόντα χρόνο που χρησιμοποιεί στην αφήγηση, βεβαιώνει τη αέναη ροή του ποταμού, των εποχών που τονίζονται από τα χρώματα, που μας δίνουν την αίσθηση και την εντύπωση ότι η ίδια εικόνα επαναλαμβάνεται.

Ένα άλλο τοπίο, μία άλλη πολλαπλή εικόνα με μοντά χρώματα, μελαγχολικά, κυριολεκτικά και μεταφορικά μας μεταφέρει το επόμενο απόσπασμα.

“Μετά το ήμερο χινόπωρο, ο χειμώνας μπήκε σκληρός. Ο Όλυμπος σκεπάστηκε ως τα ριζά με χιόνι. Οι σβώλοι των χωραφιών πάγωσαν, κι ο Πηνειός κυλούσε θολά τα νερά μέσα σε βλάστηση νεκρή. Πλήθαιναν οι κάργιες στο μολυβή ουρανό και στα ξερά κλώνια των δέντρων, κρίζοντας πιο σπαραχτικά παρά ποτέ. Το κρύο κι η πείνα τις έκαναν πιο μαύρες και θλιβερές. Μετά το πρώτο χιόνι ήρθαν καιροί νοτισμένοι, με βροχές. Το χόμα του κάμπου μετάλλαξε σε λάσπη παχιά, γλιστερή. Τα χαμηλά σύννεφα αναλύοταν σε μπόρες, γεμίζοντας με τα νερά τους την κοίτη του ποταμού που ανήσυχη υψώθηκε, ίσαμε να ξεχειλίσει”.³

². Μ. Καραγάτσης, *Ο Συνταγματάρχης Λιάπκιν*, σελ.9

³. *Ο Συνταγματάρχης Λιάπκιν*, σελ.30

Εδώ αποδίδεται και εικονογραφείται το ίδιο θεσσαλικό τοπίο το χειμώνα. Προσδιορίζει πρώτα το χρόνο και προχωράει στη ζωγραφική απεικόνιση του Ολύμπου για να φτάσει ως τον Πηνειό, τον κάμπο, τον ουρανό, τα σύννεφα και μέσα σ' αυτά να εντάξει και την έμπυχη φύση, με το χαρακτηριστικό πουλί την κάργια πάνω στα ξερά κλαδιά των δέντρων, που με τις κραυγές της φορτίζει αρνητικά την ατμόσφαιρα, και την υποβάλλει το ίδιο σε εμάς, γιατί αυτή την ατμόσφαιρα θέλει να προβάλλει, αφού μέσα σ' αυτό το τοπίο θα κινηθεί ο ήρωάς του, θα επηρεαστεί, θα νοσταλγήσει κομμάτια γης απ' την πατρίδα του.

Όπως τονίσαμε και προηγουμένως η φύση καταγράφεται σε όλες τις εποχές του χρόνου και τις ώρες που ο κάμπος αλλάζει χρώματα και όψη. Και η ζωή μέσα απ' τα στοιχεία της φύσης προβάλλει δυναμική και αισιόδοξη, όπως αποδίδεται στο επόμενο απόσπασμα.

“Το Φλεβάρη ήρθαν μεγάλες βροχές, που ξεχείλισαν τον ποταμό. Ο κάμπος γίνηκε λίμνη. Με το Μάρτη τα σύννεφα έφυγαν, τα χωράφια πρασίνισαν, τα δέντρα της ακροποταμιάς έριξαν τα φουντωμένα κλαριά τους στ' ασημένια νερά, κι ο αγέρας γέμισε τη χαρά της ομορφιάς. Ήρθαν τα πρώτα χελιδόνια κι έχτισαν τις φωλιές τους στα περβάζια των παραθυριών τιτιβίζοντας, σπαθίζοντας τον αγέρα με μελανές καμπύλες, Έφτασαν και τα λελέκια. Διόρθωσαν με φρύγανα τις παλιές μισοχαλασμένες φωλιές τους κι απέ στέκονταν στο 'να πόδι και ρίπιζαν τις μύτες τους σαν πολυβόλα. Είναι χάμμα θεού την άνοιξη η Θεσσαλία”.⁴

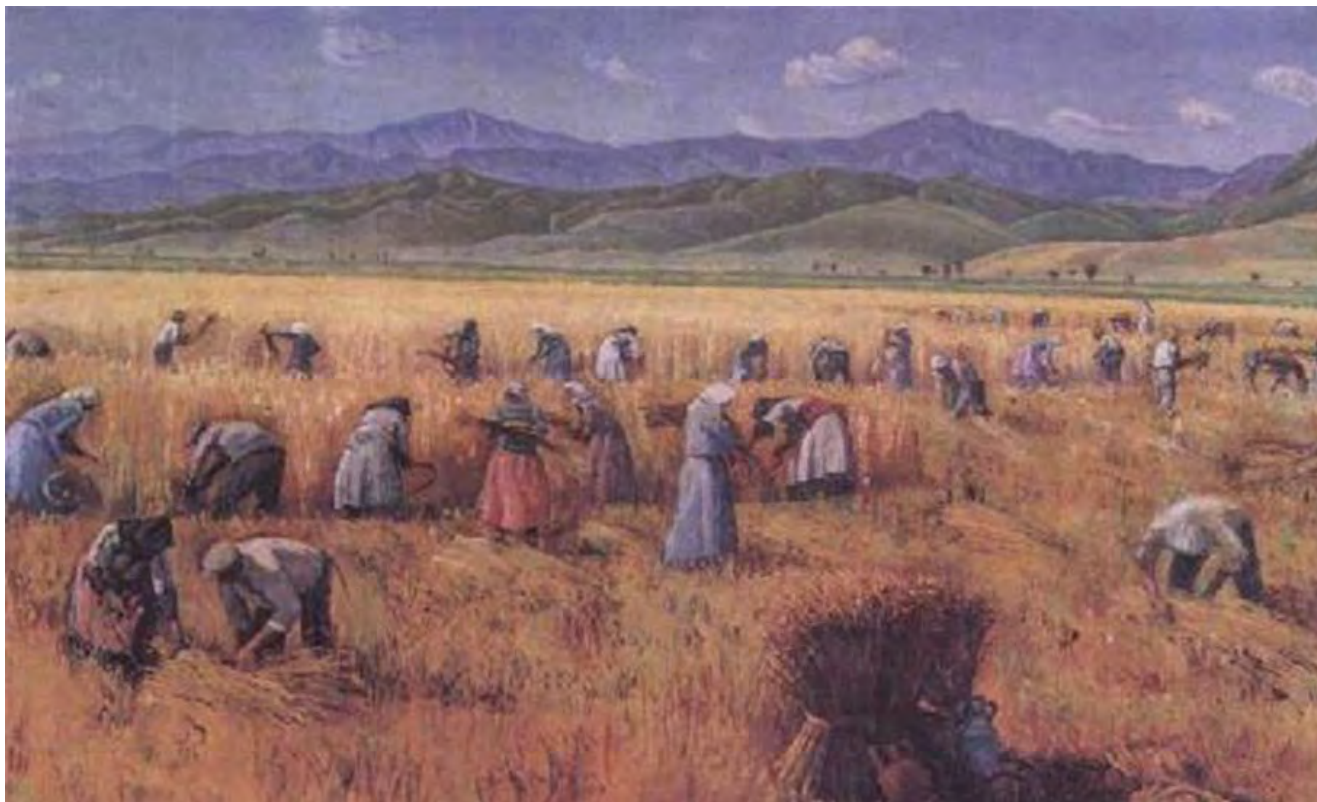
Σημειώνουμε εδώ τη χρονική μετάβαση μέσα από τις ορατές μεταβολές που επήλθαν στη φύση, θέλοντας να μας αποδώσει σ' έναν διαφορετικό πίνακα το θεσσαλικό τοπίο την Άνοιξη. Οι εικόνες γεμίζουν με χρώματα, ζωντάνια, ομορφιά και χαρούμενη κίνηση που την μεταφέρουν τα χελιδόνια και τα λελέκια. Αυτό το χαρούμενο περιβάλλον με την αναγέννηση της φύσης, τα χρώματα των νερών, των δέντρων, τα τιτιβίσματα των χελιδονιών, αποτελεί το φόντο που θα κινηθεί ο ήρωας, με μια αισιόδοξη διάθεση αυτή τη φορά.

Κι ένα τελευταίο απόσπασμα από το *Συνταγματάρχη Λιάπκιν*, κινούμενο κι εδώ στον πρώτο άξονα της ανάλυσής μου. Ο θεσσαλικός κάμπος αντιπαλεύει με τους ανθρώπους, που τον καλλιεργούν και ζυμώνονται μαζί του.

“Τις ώρες του Λίβα η ζωή σπαταλάει τα κύτταρά της για ν' αντιπολεμήσει το θάνατο. Οι άνθρωποι του κάμπου-οι Καραγκούνηδες- μετά το καλοκαίρι είναι λιγότερο ζωντανοί, σαν μισοπεθαμένοι. Θαρρείς πως η

⁴. *ό.π.*, σελ.66

ζωή όλο και λιγοστεύει, για να μισοσβήσει. Οι Λαρισινοί μόλις νιώσουν τις πρώτες πνοές του Λίβα, κλείνονται στα σπίτια τους. Η πολιτεία νεκρώνεται [...]. Με το λιόγερμα ο Λίβας πέφτει, κι ως τα μεσάνυχτα βασιλεύει ζέστα υγρή, πνιχτική,

αντίθετη απ' την ξερή λαύρα της μέρας. Κατά τα μεσάνυχτα, απ' τις κορφές του Ολύμπου κατεβαίνει ένα ψυχρό αεράκι, γεμάτο ζωή κι ανακούφιση. Η Λάρισα ανασαίνει. Πόρτες και παράθυρα ανοίγουν διάπλατα”.⁵ Το συγκεκριμένο απόσπασμα μας δείχνει τη ζωή των ανθρώπων του κάμπου και των Λαρισινών τις ζεστές μέρες του καλοκαιριού όπου “η ζωή σπαταλάει τα κύτταρά της για να αντιπολεμήσει το θάνατο”. Το ίδιο φυσικό περιβάλλον, με τις αλλαγές και τις επιπτώσεις, έχει ν' αντιπολεμήσει και ο ήρωας.

Ακολουθεί ένα απόσπασμα από το *Μπουρίνι*:

“Και πέρα, στις κορυφές του Ολύμπου, πριν ακόμα ξεδιαλύνει το πνιχτικό μούχρωμα, έλαμψαν μακριές, σιωπηλές αστραπές. Ερχόταν το μπουρίνι. Ένα μαύρο σύννεφο υψώθηκε αργά στον ουρανό και τον σκέπασε με παράξενα σχήματα [...] η ξεραμένη γη, προσμένοντας τη γονιμοποίηση των συννέφων, χαινωνόταν σε ύπουλο οργασμό, σε πυρετό θηλυκού τυραγνισμένου για συνουσία. Κι όλη αυτή η λαγνεία, ξεπλημμυρώντας απ' τα σπλάχνα της γης, πότισε με τοξίνες τους ιστούς των ανθρώπων”.⁶

⁵. *ό.π.*, σσ. 74-75

⁶. Μ. Καραγάτσης, *Το Μπουρίνι*, σσ. 25-26, (από τη Συλλογή *Το Μεγάλο Συναξάρι*)

Αυτή η περιγραφή παρμένη από το *Μπουρίνι* αποδίδεται σε μία σημαντική στιγμή της πλοκής, την οποία ο συγγραφέας θέλει να τονίσει. Είναι η στιγμή που το μπουρίνι φτάνει, ένα πραγματικό μπουρίνι για τη φύση, αλλά και ένα μπουρίνι μεταφορικό για τον ήρωα. Ο αφηγητής-παντογνώστης περιγράφει με μία ορισμένη ένταση όλα τα ατμοσφαιρικά φαινόμενα που το ακολουθούν. Με την τοπογραφία, τις εικόνες ακόμη και τους ήχους βουτάει στο άκουσμα της φύσης, στην αποκάλυψη των επιθυμιών της γης. Η φύση παρουσιάζεται μέσα από μία σύγκριση σαν ένα θηλυκό ζώο, που τρέμει, είναι ηδυπαθής και ταράσσεται. Έτσι ο αφηγητής δε μένει στη ζωγραφική παρουσίαση της φύσης στη συγκεκριμένη στιγμή, αλλά μπαίνει μέσα στα μυστικά της φύσης, στις αντιδράσεις, στα ξεχειλίσματά της και τη βλέπει στο ρόλο του ανθρωπόμορφου δράστη που έχει τις ίδιες επιθυμίες μ' αυτόν, σε μία αμοιβαία ένωση ανάμεσα σε κείνη και σ' αυτόν. Ο πολλαπλασιασμός των κινήσεων (ήλιος, σύννεφα, αστραπές) αποδίδονται παραστατικά και το τοπίο με μοναδικά χαρακτηριστικά του φτάνουν να αποτυπώσουν σε μια στιγμή μία πολύ δυνατή σκηνή.

Οι περιγραφές λοιπόν της φύσης στον Καραγάτση, πέρα από τοπιογραφικές, ανακαλύπτουμε ότι αποβαίνουν ένας δείκτης της κατάστασης της ψυχής των προσώπων, γιατί ο συγγραφέας δε σταματά μόνο σε μια επιφανειακή περιγραφή αλλά βυθίζεται μέσα σε βιολογικά και κοσμογονικά μυστικά.

“Η πρώτη ομίχλη βγήκε απ' το ποτάμι. Σηκώθηκε αχνή και χρυσή με το δειλινό, στάθηκε μια στιγμή μετέωρη, πάνω από τα Τέμπη, κι από κει, σε πολύχρωμες αέρινες γλώσσες, προχώρησε προς τον Όλυμπο [...]. Η βαθυπράσινη γραμμή του Σαλαμπριά χάθηκε, ο Πυργετός πήρε χρώματα μουντά. Η σταχτιά θάλασσα ανέβηκε γρήγορη και σιωπηλή έτοιμη να τυλίξει το βουνό στην υγρή της αγκαλιά”.⁷

Το περιγραφόμενο τοπίο θα παίξει το ρόλο του συλλογικού δράστη για τα πρόσωπα και θα λειτουργήσει προς την κατεύθυνση του αντίμαχου. Ομιχλώδες τοπίο, μουντά χρώματα .

Θα μπορούσαμε να δώσουμε κι άλλα πολλά παραδείγματα περιγραφής θεσσαλικού τοπίου αφού για το συγγραφέα η φύση λειτουργεί ως δράστης και αποτελεί το αναγκαίο σκηνικό που κινεί και ζυμώνει τη δράση για τις αλλαγές που θα επέλθουν στα πρόσωπα, και μας κάνει φανερό στο πόσο επηρεάζονται απ' αυτό. Θα προχωρήσουμε όμως για να δώσουμε κάποια στοιχεία που αφορούν τη στυλιστική των περιγραφών του:

⁷. Μ. Καραγάτσης, *Το Αρχοντικό*, σσ. 141-142, (από τη Συλλογή *Η Μεγάλη Λιτανεία*)

δηλαδή την εσωτερική της διάρθρωση και την τυπολογία της, έτσι όπως πραγματώνεται μέσα από τα κυριότερα λεξιλογικά σχήματα, τους γραμματικούς τύπους που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, καθώς επίσης θα σταθούμε και στο βασικό της στοιχείο, τη λεπτομέρεια. Η περιγραφή ως εσωτερική σύνθεση των κειμένων, είναι τρόπος γραφής, τρόπος που πλησιάζει κανείς το κείμενο από πλευρά σημειολογική και λεξικογραφική. Το λεξιλόγιο του είναι ευρύ και οι γλωσσικές περιγραφικές τεχνικές ποικίλλουν. Οι στυλιστικές μονάδες που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας είναι τα σχήματα έκφρασης, οι τόποι, το λεξικό, η σύνταξη που συνθέτουν τη νόρμα του καραγατσικού περιγραφικού συστήματος. Μέσα από μία σειρά από ποιοτικά κατηγορούμενα, ρηματικά, μεταφορικά, αναλογικά, επίθετα απαραίτητα, ονοματολογίες, γραμματικούς τύπους που εναλλάσσονται στην παρατακτική, υποτακτική σύνταξη, που πληρούν τον παραδειγματικό ή το συνταγματικό άξονα, μέσα από στερεότυπες εκφράσεις, παραφράσεις, επεξηγηματικές περιφράσεις, εικόνες, αλληγορίες, παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις, παραλληλισμούς, μετωνυμίες, συνεκδοχές, μεταφορές, η φόρμα της περιγραφής εγγράφεται στο πλάνο του περιγραφόμενου.

Για τη στυλιστική στον Καραγάτση σημειώνουμε ακόμη τα εξής γενικά: συνήθως αρχίζει από μια γενική παρουσίαση του περιγραφόμενου και προχωράει σιγά-σιγά στο μερικό, το μεμονωμένο. Από το γενικό στο ειδικό το οποίο φροντίζει να εμπλουτίσει με λεπτομέρειες. Η περιγραφή απλώνεται σε όλη την έκταση του περιγραφόμενου. Στο τοπίο θα δώσει όλα τα στοιχεία, την έκτασή του, δεξιά, αριστερά και στη συνέχεια θα επεκταθεί προς όλους τους προσανατολισμούς που μπορεί να φτάσει το μάτι του περιγράφοντα, θα δώσει το χρώμα του ουρανού, της θάλασσας, της έμψυχης φύσης· θα κάνει αναφορά σε ό,τι σχετίζεται με αυτά και θα φροντίσει να αποδώσει αισθητικά τις περιγραφές των τοπίων μ' ένα πλούσιο λεξιλόγιο μέσα από τις φόρμες που διαθέτει.

Δίνουμε μερικά παραδείγματα για να φανούν τα βασικά στοιχεία της στυλιστικής του.

Το απόσπασμα είναι από το διήγημα με τον Καραβέλη στον Όλυμπο.

“Αγνάντεψα τον κάμπο. Απλωνόταν ως χίλια μέτρα κάτωθι μας πλατύς, ισόπεδος, καρπερός, αρμονικά χωρισμένος σε βαθύχρωμα ποτιστικά χωράφια και μπουστάνια ανοιχτοπράσινα. Ο Πηγειός τον έσκιζε φιδωτά, ανάμεσα στις λυγαριές, για να χυθεί στην κοντινή θάλασσα. Δεξιότερα, ο Κίσαβος αχνογραφόταν σαν έκταση σέπιας και λουλακιού στο σταχτογάλανο ουρανό. Πιο αριστερά, κει που θάλασσα και στέρεωμα έσμιγαν, ορθωνόταν η βαθύχρωμη πυραμίδα του Άθω. Η ώρα ήταν βαθιά χρυσή και διάφανη-βουνίσιο βράδυ. Απ' τον ποταμό αναδύθηκαν οι αποσπερνές γλαυκές αντάρες που τις έκοβαν κάθετα οι καπνοί που υψώνονταν απ' το ρουμάνι της Νυχτερέμ”.⁸

Ο Καραβέλης ήταν ένας άνθρωπος των βουνών που επιτρέπει μέσα από τις περιπλανήσεις του μία πανοραμική περιγραφή γεμάτη από εικόνες που συνθέτουν έναν μπρεσσιονιστικό πίνακα. Έναν πίνακα που ζωγραφίζεται με το βλέμμα ενός προσώπου που είναι προικισμένο από μία καλλιτεχνική ευαισθησία, από έναν γεωμέτρη που το διατρέχει με τα μάτια του και το κάνει πραγματικό πανί. Η σύνθεση του πίνακα, χωρισμένη σε πλάνα και διαιρημένη με λέξεις χαρακτηριστικές της τέχνης, οργανώνεται με βάση τα σημεία του ορίζοντα. Μπροστά και κάτω στην οπτική γωνία του περιγράφοντα αποκαλύπτεται η πεδιάδα, όρος-κλειδί που προσδιορίζεται από τα επίθετα πλατύς, ισόπεδος, καρπερός. Αφού μας έδωσε τα γενικά χαρακτηριστικά αυτού του τόπου, ο περιγράφων-αφηγητής προχωράει χρησιμοποιώντας διαιρέσεις πιο μικρές, με υποθέματα που προσδιορίζουν με δυνατά επίθετα τα ποτιστικά χωράφια και τα μπουστάνια. Στη συνέχεια προχωράει στο χαρακτηρισμό των χρωμάτων που συνθέτουν μία αντίθεση. Μιλάει για διαχωρισμό του κάμπου από τον Πηγειό που τον συγκρίνει με ερπετό που τον σκίζει, εδώ το ρήμα χρησιμοποιείται μεταφορικά. Δεξιότερα το τοπίο ορίζεται από το βουνό Κίσαβο και χαρακτηρίζεται από ένα σύνθετο ρήμα στον παρατακτικό και από μία σύγκριση που παίρνει τη φόρμα ενός ουσιαστικού και συνοδεύεται από ένα σύνθετο επίθετο. Για να χαρακτηρίσει το πλάνο αριστερά χρησιμοποιεί τη σύγκριση με τη λέξη πυραμίδα και ένα ρήμα με μεταφορική σημασία που σχετίζεται με τον Άθω. Έτσι η περιγραφή εκτείνεται προς όλες τις κατευθύνσεις και προχωράει με το να συνδυάσει και να χαρακτηρίσει τα περιγραφόμενα στοιχεία σε σχέση με το χώρο. Επιπλέον η αναφορά γίνεται σε μια χρονική στιγμή, είναι η ώρα της δύσης και τα χρώματα της φύσης είναι χρυσίζοντα, διάφανα και συμπληρώνονται από γλαυκές αντάρες που δίνουν μία άλλη όψη στη ατμόσφαιρα του τοπίου.

Η ίδια περιγραφική διάθεση συνεχίζεται σ' ένα άλλο απόσπασμα από το ίδιο κείμενο:

⁸. Μ. Καραγάτσης, *Με τον Καραβέλη στον Όλυμπο*, σελ.160, (από τη Συλλογή *Η Μεγάλη Αιτανεία*)

“Η πλαγιά που φιλοξένησε, εκείνη τη νύχτα, τον ύπνο του δραγάτη ήταν ο πιο ψηλός Προφητηλίας του Κάτω Ολύμπου, ο λεγόμενος και Κέδρος, Κώνος συμμετρικός, χύνεται προς τον κάμπο με δύο μεγάλες ράχες, στην κορφή της μιανής-της μεσημβρινής-είναι χτισμένη η Ραψάνη. Προς ανατολή και βοριά, ολόγυρα στην κορφή του, θρασομανάει δάσος από караγάτσια, φυτρωμένα ανάμεσα σε βράχους και τροχάλια. Η ανατολική πλαγιά ροβολάει μαλακά ως τα βαρκά χωράφια του Πυργετού. Από το ψηλότερο μέρος της αντικρύζει τον κάμπο και τη θάλασσα, τον Κίσαβο και τ' Αγιονόρος”.⁹

Εδώ η γεωμετρία του επικεντρώνεται σε μία συγκεκριμένη κορφή που την περιγράφει περιμετρικά για να φτάσει και στο αγαπημένο του χωριό τη Ραψάνη, στα δέντρα τα караγάτσια που το έδωσαν το όνομά τους.

Δείγματα από το λεξιλογικό απόθεμα του συγγραφέα που το πλουτίζει με επίθετα προσδιοριστικά, μεταφορικά μας δίνουν τα δύο επόμενα αποσπάσματα:

“Κάτω στο Ανήλιο, το αεράκι ανάστρεψε τα φωτοβαμμένα ρόδινα φύλλα των πλατάνων. Το βουνό είχε ξυπνήσει, απ' τα σπίτια του κάμπου, χαμηλά υψώνονταν καπνοί. Η νυχτερινή υγρασία σηκώθηκε απ' τα βαρκά χωράφια, μαζεύτηκε πάνω απ' το Σαλαμπριά, στο μπουγάζι του μεγάλου φαραγγιού, και διαλύθηκε απ' τον ήλιο, που πρόβαλλε κρεμεζής μεσ' απ' τη θάλασσα. Κατά το νοτιά, ο Κίσαβος τίναξε πάνωθέ του την αντάρα, και σχεδιάστηκε σαν αχνή εικόνα από παλιό καπνισμένο χρυσάφι και σέπια μουντή [...]. Όλος ο κάμπος της Θεσσαλίας ξαπλώθηκε μπροστά του, αχνογάλανος με χρυσαφιά αντιφεγγίσματα, σκεπασμένος αραιή καταχηνιά. Η Λάρισα άσπριζε δίπλα στην πράσινη γραμμή του Σαλαμπριά. Πίσωθέ του, ανάμεσα Σοποτό και Παντζόλο, οι μεγάλες κορφές πρόβαλαν στο βαθυγάλανο βάθος τ' ουρανού, κάτασπρες από χιόνι”.¹⁰

“Ήταν Απρίλης, Ο ουρανός ξεκαθάρισε απ' τα σύννεφα. Το φαράγγι των Τεμπών απ' τις αντάρες, Ήλιος παντού κι ήλιος παντού κι ήλιος θερμός, όλος ζωή και φωτεινά παιγνίδια. Στις πλαγιές του Ολύμπου έσκασαν οι κουτσούρες των αμπελιών. Βογγούσαν στα ρέματα τα κρύσταλλα νερά του χιονιού, που αργόλυωνε στις κορφές. Τα πλατάνια ντυμένα με καινούρια φύλλα τρυφερά κι ανοιχτοπράσινα, σιγοψιθύριζαν το τραγούδι του πρώτου μπάτη. Κάτω στο βάθος, η θάλασσα ήταν γεμάτη νωχέλεις. Τιτίβισε το πρώτο χελιδόνι [...] Αν στις πλαγιές η άνοιξη είναι λιγάκι όψιμη, δεν γίνεται το ίδιο και στον κάμπο της Νυχτερέμ το βαρκό, τον παχύ, τον πλουσιοποτισμένο με τους γόνιμους βούρκους του Σαλαμπριά. Εκεί, η κάθε γονή οργιάζει, είτε στ'

⁹. *ό.π.*, σσ. 162-163

¹⁰. *ό.π.*, σσ.164-165

ασημένα νερά, είτε στα υγρά χώματα, είτε στον αέρα, τον κορεσμένο απόπνοιες οργασμού. Φουντώνει η γης βλάστηση ξεδιάντροπη. Πάνω στα παχιά χορτάρια, μέσα στα λιγνόκορμα στάχνα, πλάι στα χρωμερά αγριολούλουδα, χίλιο λογιά ζωντανά-μεθυσμένα φως, οσμές και χυμούς-κάνουν τους χαρούμενους γάμους τους, τραγουδώντας το ευτυχισμένο τραγούδι”¹¹.

Όλα τα σχήματα έκφρασης, και ιδιαίτερα οι προσωποποιήσεις βρίθουν στα επόμενα αποσπάσματα.

“Η Λάρισα νεκρώθηκε όταν από τον ολόχρυσο και αθέριστο κάμπο φύσηξε ο πρώτος Λίβας του καλοκαιριού. Κάπου κατά το Νοτιά, κάποιος φοβερός δράκος πρέπει ν' άνοιξε το φλογισμένο στόμα και να' χυσε την πυρή ανάσα του πάνω στα στάχνα. Οι μαλαματένιες θάλασσες κυμάτισαν με απόγνωση στη θανατερή πνοή. Η φλόγα της γης κι η λαύρα του ανέμου έσμιζαν και ξάπλωσαν παλμικά κύματα, που σκέπαζαν με τρεμουλιάρικο πέπλο όλα τα πάντα, λες κι ο κάμπος ήταν λίμνη από νερό ταραγμένο κι αχνιστό”.¹²

“Το φεγγάρι έγειρε προς τη δύση, συντροφεμένο από τ' αστέρια, που έβγαιναν λεφούσι πίσω απ' τον Κίσαβο και πορεύονταν στον αγάτη τ' ουρανού. Ήρθαν οι ορθινές υγρασίες απ' το ποτάμι και πλανήθηκαν, αχνές και γαλατένιες, πάνω στην έκταση της ισόπεδης γης, σαν σμάρια από τελώνια ανάερα, εκτοπλασματικά”.¹³

Η φύση τόσο προσωποποιημένη προσδίνει ζωντάνια στο κείμενο και λειτουργεί ως συλλογικός δράστης που αντιμάχεται τα πρόσωπα.

Η προτίμηση στη λεπτομέρεια είναι ένα στοιχείο της περιγραφικής ικανότητας του Καραγάτση. Παραθέτω ένα απόσπασμα.

“Τα στάρια-τροφερά, καταπράσινα-κυμάτιζαν νωχελικά στο αυγινό αεράκι, θροΐζοντας με ήχο μεταξένιο. Ανάμεσα στα στάχια οι παπαρούνες-χιλιάδες παπαρούνες-πρόβαλαν τ' άλικα κεφαλάκια τους νυσταγμένες ακόμα απ' το μακρύ της νύχτας ύπνο. Είναι η άνοιξη-το Μέγα Έαρ-που η ζωοποιός της δύναμη μόνο στον ομοιόμορφο κάμπο της Θεσσαλίας φαίνεται σ' όλο της το μεγαλείο. Είναι η υπέροχη εγκυμοσύνη που γητεύει τους πλατιούς λαγώνες της Δήμητρας”¹⁴

¹¹. Μ. Καραγάτσης, *Νυχτερινή Ιστορία*, σσ. 199-200, από τη Συλλογή *Η μεγάλη Λιτανεία*

¹². *Ο Συνταγματάρχης Λιάπκιν*, σελ.74

¹³. *ό.π.*, σελ. 82

¹⁴. *Το Μπουρίνι*, σελ. 53

Η λεπτομέρεια, όπως αναφέραμε προηγουμένως είναι στοιχείο της περιγραφής και μπορεί να πάρει διαφορετικές θέσεις μέσα στο κείμενο : Από τη μία είναι τμήμα μικροσκοπικό και με μιας απενεργοποιημένο αφηγηματικά και από την άλλη είναι ένδειξη, σύμπτωμα, που μας επιτρέπει να του δώσουμε νόημα και ερμηνεία. Είναι αυτό που σταματάει, μπλοκάρει και «κρεμάει» την κίνηση της ανάγνωσης. Είναι στη λεπτομέρεια που ο συγγραφέας στηρίζει τη ρητορική του και προχωράει στις γενικές εξηγήσεις ενός έργου επιπροσδιορίζοντάς τες μέσα απ' αυτήν .

Η λεπτομέρεια παρεμβαλλόμενη στην περιγραφή του Καραγάτση αποβαίνει μία μέθοδος καθαρά αναφορική που προσφέρει τα απαραίτητα στοιχεία για να είναι ορατό το περιγραφόμενο και απαιτεί ιδιαίτερα για την κατανόησή του «το ξέρω» του περιγράφοντα ή του αναγνώστη για τα πράγματα ή τα πρόσωπα. Ο Καραγάτσης αρέσκειται κάθε φορά να μας παρουσιάζει, όταν περιγράφει τοπία, λεπτομέρειες χρήσιμες και επεξηγηματικές. Η λεπτομέρεια λοιπόν λειτουργεί σαν μία μέθοδος αναφορική, σαν ένας κώδικας που επιδέχεται ορισμό και ερμηνεία, στηρίζεται σε λεξικολογικά σχήματα, σε εικόνες, μεταφορές κ.λ.π. και η αισθητοποίησή της γίνεται μέσα από τα ίδια λεκτικά σχήματα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας.

Η λεπτομέρεια λειτουργεί προς όλες τις κατευθύνσεις είτε σε σχέση με την αφήγηση την εξετάσουμε, είναι στην υπηρεσία της σύνθεσης και της ευκρίνειας του κειμένου είτε σε σχέση με τον αφηγητή τη δούμε, παρουσιάζεται σαν τόπος επίδειξης και απόδειξης, ενός ξέρω, ενός παιχνιδιού ιεραρχημένων ισορροπιών που βάζει μέσα στο κείμενο μία συνδυαστική σημειολογία, μία ονομαστική τοπολογία, μία οργανωμένη απόκλιση, σαν μία συσκευή μεταγλωσσική, ένα παράδειγμα για τον κόσμο, για τη γλώσσα, ένας λεξιλογικό γεγονός, μία διακοσμητική λειτουργία. Και σε σχέση με τον αναγνώστη του εγκαθιστά ένα ορίζοντα αναμονής που προκαλεί τη μνήμη του και απαιτεί τη γνώση του. Συνήθως παίζει σημαντικό ρόλο αφού συμβάλλει ουσιαστικά στη συνοχή του αφηγήματος ως συνόλου, ως ένας σημειωτικός του χώρος. Χρωματίζει το σκηνικό, το διακοσμητικό, το συνδέει με την πλοκή, λειτουργεί σε ρόλο μεταφορικό στον τόπο της ιστορίας, αναδρομικό, αλλά και ενδεικτικό της τάξης των προσώπων, της ποιότητάς τους, με τις περιπλανήσεις στα τοπία, τις αποτυπώσεις όλων αυτών σε πίνακες με έμπειρο χέρι ζωγράφου.

Έτσι τα περιγραφόμενα τοπία δεν είναι εδώ μόνο περιγραφόμενα περάσματα που συμπληρώνουν τη σκηνή, τη διήγηση, αλλά οι περιγραφές αποτελούν για το συγγραφέα ευχαρίστηση, ένα κομμάτι ευχαρίστησης, ένα κομμάτι του ξέρω, ένα τόπο επαλήθευσης των λεξιλογικών του αποθεμάτων, του περιγραφόμενου.

“Έστριψαν το δρομάκι δεξιά και προχώρησαν προς τα Γκιόλια, κάτω από δέντρα πυκνά, πολύφυλλα, ισκιερά. Η βλάστηση οργιάζε πάνω σε τούτο το χώμα, που το κοντινό ποτάμι το γονιμοποιούσε με το βούρκο του. Μοσκοβολούσαν οι αλγαριές, τα σκίνα ήσαν στολισμένα μύρια χρώματα, στις ρίζες των δέντρων μπουμπουκιάζαν τ' αμέτρητα αγριολούλουδα της άνοιξης. Οι αλγαριές στόλιζαν τον ασημένιο δρόμο του ποταμού με δυο γραμμές σταχτοπράσινες. Ένα σιγανό φλοίσβισμα μαρτυρούσε την κίνηση του νερού μέσα στη γαλήνη του παντός. Πάνω στα δέντρα, οι καρακάξες είχαν στήσει παιχνίδι ερωτικό και φωνακλάδικο”.¹⁵

Αυτή είναι η αγάπη του συγγραφέα, τη θεσσαλική γη σ' όλη της την έκταση.

Συνοψίζοντας σημειώνουμε ότι η περιγραφή του θεσσαλικού τοπίου, αποτελεί πάντα το σημείο αναφοράς του, σαν μια επιστροφή στη γη των παιδικών του χρόνων. Ζωγραφίζει με όλα τα χρώματα τα βουνά Όλυμπο και Κίσαβο και παραθέτει όλα τα επίθετα που σχετίζονται με την πεδιάδα της Θεσσαλίας σε όλες τις εποχές του έτους: απέραντη, επίπεδη, ανοιχτοπράσινη, με σκούρα χρώματα αρμονικά, οργωμένη από το κάρο, χρυσίζουσα, θερισμένη, φλογισμένη. Ο συγγραφέας αγαπάει να μας παραδίνει ολόκληρα κομμάτια της φύσης στο μέσον της διήγησης, διακόπτει την πλοκή για να χαθεί στη ζωγραφική των τοπίων, για να μοιραστήμε τις μυρωδιές της γης, των δέντρων, των λουλουδιών, των νερών, των ποταμών, που επηρεάζουν με τρόπο ερεθιστικό τους ήρωές του, για να αποδώσει έτσι την επιβλητική ατμόσφαιρα στα πλαίσια της οποίας θα εξελιχτούν τα γεγονότα. Όλα αυτά δίνονται μ' έναν αξεπέραστο ρεαλισμό.

Συμπεράσματα

Ύστερα από όλες αυτές τις αναφορές μας στην απεικόνιση και την πλούσια περιγραφή θεσσαλικών τοπίων από κείμενα του Καραγάτση, καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα για το πόσο το βίωμα του συγγραφέα από την περιοχή αυτή, σαν δεύτερη πατρίδα του, τον σημάδεψε βαθιά και θέλησε να μας περιγράψει αυτούσιες εικόνες του τοπίου στα κείμενά του.

Η περιγραφή λοιπόν της θεσσαλικής φύσης, μοιάζει περισσότερο ποιητική και μορφοπλαστική για το

¹⁵. *Ο Συνταγματάρχης Λιάπκιν*, σελ. 174

συγγραφέα, ιδίως όταν την ενώνει με την έντονη πάντα οργιαστική διάθεσή του για την ερωτική πράξη στη σαρκαστική της εκδήλωση. Ρεαλιστική αφού ενσαρκώνει μέσα της πολλά στοιχεία και λειτουργεί πάντα σε σχέση με την αφήγηση και παίζει τους δικούς της ρόλους στο πλάνο της εξέλιξης της πλοκής. Με άλλα λόγια η περιγραφή του θεσσαλικού τοπίου από τον Καραγάτση δείχνει γνώση του τόπου που περιγράφει, της πραγματικότητας, των καταστάσεων που συνδέονται με τις εξελίξεις των ηρώων και αποτελούν προάγγελους μηνυμάτων αλλά δείχνει και γνώση της ρητορικής τεχνικής εκ μέρους του συγγραφέα· έναν συνδυασμό του ρεαλιστικού με ποιητικά στοιχεία τόσο που η αληθοφάνειά τους δεν είναι αναφορική αλλά διακειμενική. Θαυμάσιες είναι οι περιγραφές του φυσικού τοπίου που είδαμε, στις διάφορες εποχές και ώρες με τις οποίες αποδίδει χρωματικά την ατμόσφαιρα μέχρι τις πιο λεπτές μεταβολές που δημιουργούν το κατάλληλο περιβάλλον, όπου θα κινήσει τα πρόσωπά του. Έχει βαθιά και σίγουρη γνώση του χώρου όπου κινείται, των καταστάσεων που περιγράφει, των προσώπων που ανασταίνει. Έτσι μας δείχνει ότι παραμένει στέρεος γεωμέτρης και σωστός γεωγράφος όχι μονάχα του περιγύρου αλλά κυρίως του ανθρώπου μέσα στον περίγυρό του. Ο Καραγάτσης αναδεικνύεται ζωγράφος της θεσσαλικής φύσης μέσα από τις συγκεκριμένες εικόνες, τις σπαρταριστές από δύναμη και φυσική ζωή, παρμένες από την ελληνική ζωή της υπαίθρου και δουλεμένες με τέτοιο τρόπο ώστε να νιώθουμε ότι ο άνθρωπος μοιάζει σαν μία συμπτυκνωμένη μικρογραφία της φύσης. Πηγή και τόπος της φαντασίας του είναι το λιπαρό, βαρύ, ηλεκτρισμένο από χτηνώδικες ορμές τοπίο του θεσσαλικού κάμπου. Οι περιγραφές της θεσσαλικής γης σε όλες τις εποχές του χρόνου και σε όλες τις ώρες σαν ένα προσδιοριστικό του χρόνου, του περιβάλλοντος αλλά και προσδιοριστικό του τόπου που περιγράφει, παρόλο που λειτουργούν ως ένα κομμάτι αυτόνομο μέσα στο κείμενο, εύκολα αποσπώμενο, αποτελούν ωστόσο ένα προνομιούχο αντικείμενο για την πρακτική και την εξήγηση του κειμένου. Από τα λίγα παραδείγματα περιγραφής της θεσσαλικής γης που είδαμε ανάμεσα στα τόσα που αριθμούν στο έργο του, τα περιγραφικά κομμάτια μοιάζουν να είναι ουσιαστικά στοιχεία στα κείμενά του, γιατί λειτουργούν προς όλες τις κατευθύνσεις: την ψυχολογία των προσώπων, την πληροφόρηση, τις επιδράσεις που δέχονται, την αισθητική απόλαυση, τη λειτουργία στη μετάβαση και τη φαντασία των αναγνωστών. Σε σχέση με την αφήγηση βοηθάνε πολύ στη σύνθεση και στο ευανάγνωστο του κειμένου, ενώ σε σχέση με τον αφηγητή παρουσιάζονται ως ένας τόπος επίδειξης, απόδειξης ενός ξέρω, ένας σημειωτικός συνδυασμός, μία ονομαστική τοπολογία, μία οργανωμένη απόκλιση, ένα μεταγλωσσικό όργανο, ένα υπόδειγμα για τον κόσμο, για τη γλώσσα, ένας τόπος ενέργειας του λεξιλογίου του, μια διακοσμητική λειτουργία· ενώ σε σχέση με τον αναγνώστη, δημιουργούν έναν ορίζοντα αναμονής στη μνήμη του και ζητάνε απ' αυτόν μία ικανότητα και ένα ξέρω. Είδαμε ότι η φύση λειτούργησε ως συλλογικός δράστης, ανθρωπόμορφος ή φανταστικός σε ρόλο ειδικό, αφηγηματικό. Δοκιμάσαμε να μαντέψουμε το σκοπό του παρατηρητή, την οπτική του γωνία, κάθε φορά που θέλησε να εισάγει μια περιγραφή, είτε για λόγους παύσης, ξεκούρασης, σκέψης, διακόσμησης του χώρου. Η περιγραφή λοιπόν του τοπίου στο παρατασιακό κείμενο λειτουργεί σαν ένας παράγοντας ευδιάκριτος μιας και υπάρχει σε όλα τα κείμενα, στις περισσότερες ενότητες αν και δεν έχει πάντοτε καθορισμένη θέση, συνήθως ανοίγει την παράγραφο και συμμετέχει πολύ στο να μας γνωρίσει με το περιβάλλον των προσώπων και την πραγματικότητα. Η περιγραφή του δεν μονοπωλεί με την ονομαστική παράθεση των στοιχείων και ούτε αποτελεί ένα στοιχείο γεμίσματος του κειμένου αλλά είναι εφοδιασμένη με μια αξία διακοσμητική και αποτελεί το πρόσωπο που οργανώνει την αφήγηση. Παίζει σπουδαίο ρόλο με την ουσιαστική συμμετοχή στη συνάφεια της διήγησης στο σύνολό της και λειτουργεί ως παράγοντας αυθεντικότητας. Χρωματίζει το ντεκόρ, τα πρόσωπα, γεμίζει το χώρο, τον διακοσμεί, ενώνει την πλοκή, κατευθύνει τον αναγνώστη με πληροφορίες για τα πρόσωπα. Παίζει ένα ρόλο μεταφορικό για τους τόπους της ιστορίας ένα ρόλο αναδρομικό μέσα από τους πίνακες της θεσσαλικής γης, με το χέρι ενός έμπειρου ζωγράφου. Αυτό που μετράει περισσότερο στις περιγραφές των τοπίων είναι τα χρώματα που αποτυπώνουν όλη τη χρωματική γκάμα στην οποία τοποθετεί τα τοπία έτσι που τα χρώματα μπορούν και παίρνουν έναν συμβολικό χαρακτήρα. Τα χρώματα που συνήθως χρησιμοποιεί είναι τα σκοτεινά για να συμφωνούν με την ψυχολογία των ηρώων, αν και είδαμε και τοπία με χρωματική ομορφιά μέσα από τα οποία μας έδειξε την αγάπη του και την αξία που έχει γι' αυτόν η φύση. Παρασύρεται από μία λυρική διάθεση μέσα από τη μοναδικότητα της γλώσσας. Ένα ιδιαίτερο βάρος έδωσε με το λεξιλόγιο που χρησιμοποίησε στα ρήματα, τα επίθετα με τα οποία απέδωσε την παρουσίαση των χρωμάτων. Γέμισε την αφήγησή του με χρώματα και με κινήσεις μέσα από το οπτικό αντικείμενο, μέσα από τα γευστικά και ακουστικά του αισθήματα για να ευχαριστήσει τον αναγνώστη όσον αφορά το πλάνο των αισθημάτων, αφού οι ρεαλιστικές περιγραφές γεμίζουν το χώρο -διάστημα και τις αποδίδει με χρώματα κάθε φορά έντονα που επανέρχονται τόσο συχνά στην αφήγηση. Αν και μερικές φορές περιγράφει το ίδιο τοπίο, εν τούτοις δεν κουράζει γιατί το λεξιλόγιό του

ποικίλλει, η ανάπτυξή του δεν είναι υπερβολική και οι λεπτομέρειές του συμπληρώνουν τον αισθητικό πίνακα και τον ζωντανεύουν μπροστά μας: κάθε φορά αναφέρεται ή περιγράφει το τοπίο σε διαφορετική ώρα της ημέρας, διαφορετική εποχή ή σε διαφορετικές κλιματικές συνθήκες κι αυτό γιατί θέλει να δώσει διαύγεια στο κείμενο. Κάθε φορά οι περιγραφές του δεν αποτελούν μόνο υπαινιγμούς αλλά συνθέτουν τα ενδεικτικά σημεία της ψυχολογίας των προσώπων, αν και τις περισσότερες φορές οι ήρωες δεν ξετυλίζουν τα συναισθήματά τους στη θέα των τοπίων, αλλά μας αφήνει να τα καταλάβουμε από τις αντιδράσεις τους. Μπορούμε λοιπόν να χαρακτηρίσουμε την περιγραφή της θεσσαλικής φύσης στον Καραγάτση δυνατή, ποιητική, μορφοπλαστική, ρεαλιστική που ενσαρκώνει μέσα της πολλά στοιχεία τόσο σε σχέση με την αφήγηση όσο και με το εκφερόμενο. Η περιγραφή της αποτελεί για τον Καραγάτση μια νοσταλγική επιστροφή στη Θεσσαλία και μας οδηγεί στα πλαίσια μιας λεπτομερής και φωτογραφικής έκθεσης σε σύνδεση μ' έναν ζωγραφικό πίνακα μέσα από μία προσέγγιση ρεαλιστική.

Βιβλιογραφία

- Hamon Ph.,(1981) *L'Analyse du descriptif*, Paris, Hachette
 Hamon Ph., (1983), *Le Personnel du roman*, Γενεύη, DROZ
 Barthes R.,(1983), *L'effet du réel*, άρθρο του στο συλλογικό έργο *Λογοτεχνία και πραγματικότητα*, Paris, Seuil
 Φιλιππίδης Ν., (1997), *Τόποι*, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτης
 Φαρίνου-Μαλαματάρη Γ., (1987) *Οι Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη*, Αθήνα, εκδόσεις Κέδρος
 Καραντώνης Ανδρέας, (1977), *Φυσιογνωμίες Β'*, Αθήνα, εκδόσεις Παπαδήμας
 Νεοελληνική Παιδεία, τεύχος 13, Αθήνα 1988
 Καραγάτσης Μ., (1992), *Ο Συνταγματάρχης Λιάγκιν*, Αθήνα, Εκδόσεις Εστία
 Καραγάτσης Μ.,(1993),*Το Μπουρίνι*, από τη συλλογή *Το Μεγάλο Συναζάρι*, Αθήνα, εκδ. Εστία
 Καραγάτσης Μ., (1994), *Η Μεγάλη Λιτανεία*, Αθήνα, Εκδόσεις Εστία
 Καραγάτσης Μ., (1992), *Νυχτερινή Ιστορία*, Αθήνα, Εκδόσεις Εστία

Η Βασιλεία Γούλα είναι φιλόλογος, διδάκτορας φιλολογίας Σορβόνης.